

Purketová, J.:
O ŽIVOTĚ A DÍLE ČESKÝCH A SLOVENSKÝCH
PEDAGOGŮ.

Literatura z let 1992 - 1994. Brno, Mor. zem. knih. - Ped. knih. 1997. 112 s.

☐ Zvláště historici naší pedagogiky a našeho školství jsou odkázáni na zdroje informací o našich pedagozích a školských pracovnících vůbec. Jedním z těchto zdrojů, a to zdrojem velmi cenným, je dlouholetá řada periodických bibliografických soupisů o životě a díle českých a slovenských pedagogů, vydávaná Pedagogickou knihovnou v Brně, Solniční 12 (její dřívější název byl Odbor pedagogické literatury Státní vědecké knihovny v Brně).

Snad by bylo užitečné uvést dosavadní svazky: 1. Literatura z let 1976/7 - 1977/8 (V. Jiskrová). 2. (...) 1978 - 1980 (Táž). 3. (...) 1980 - 1982 (Táž). 4. (...) 1982 - 1984 (B. Sedláková). 5. (...) 1984 - 1986 (E. Studničková - I. Růžičková). 6. (...) 1986 - 1988 (J. Purketová - I. Růžičková). (...) 1988 - 1990 (J. Purketová). 8. (...) 1990 - 1992 (F. Holec - J. Purketová).

Poslední svazek je devátý a obsahuje 1341 záznamů novinových a časopiseckých článků a sborníkových statí (výjimečně také záznam monografie) za období od 1. 9. 1992 do 31. 12. 1994. Vzhledem k rozdělení Československa k 1. 1. 1993 je to poslední soupis této řady, který přináší záznamy literatury o slovenských pedagozích. Záznamy jsou řazeny abecedně podle jednotlivých osobností (od ANTOŠ, Jiří po ŽÁČEK, Dušan). Zahrnuje osobnosti z dávné minulosti (např. B. Balbín), z 19. století (J. E. Purkyně, A. Dvořák, L. Štúr aj.), z prvních desetiletí 20. století (např. J. Úlehla), z meziválečného období (I. A. Bláha, K. Engliš, V. Gaňo, F. X. Šalda aj.) a z období po druhé světové

válce (V. Gardavský, Z. Kožmín, B. Uher aj.). Příklad záznamu: NOVÁK, Arne (3. 3. 1880 Litomyšl - 26. 11. 1939 Polička) 796. dj./=D. Jeřábek/: Arne Novák. Ve Slavica na Masarykově univerzitě v Brně. Brno, 1993, s. 191 - 192. 797. ŠŤOURAČOVÁ, J.: Arne Novák - rektor 1938 - 39 a 1939 - 40. Universitas, 1994, č. 4, s. 42. Více záznamů je pod jmény J. L. Fischer, V. Gaňo, L. Janáček, M. Jelínek, J. Kratochvíl, F. Lýsek, J. Macůrek, V. Machek, J. Patočka. O. Sirovátka, O. Sus, A. Štefánek, Felix Vodička (nejvíce -15).

Zachyceno je celkem 850 pedagogů. Že jde o pedagogy, plyne někdy z názvu článku (např. 368. Za profesorem L. Hrivníkem), nebo z očitivně pedagogického charakteru časopisu (např. 367. Božena Hrejsová. Pedagogická orientace, 1992 (...)). U mnoha jmen se však musíme spolehnout na solidnost zpracovatelky soupisu, která zřejmě z příslušného pramene vyčetla, že jde o pedagoga, což uživateli nemusí být na první pohled vždy zřejmé.

Soupis je vpředu vybaven seznamem 81 excerpovaných novin a časopisů (z toho je z oborů pedagogických a příbuzných asi 40 %) a seznamem 34 ročníků excerpovaných sborníků, vzadu pak autorským rejstříkem. Dr. Purketová excerpovala nejen sborníky vysokých škol, ale i řadu dalších (např. FAI-GLOVÁ, J.: Pedagogické osobnosti našeho regionu. Hodonín, Ped. středisko 1992. Osobnosti kežmarského školstva (...) 1992. Střeďočíeský sborník historický. Sv. 18 (...) 1992). Po odpadnutí excerpce slovenských periodik a sborníků by vznikla možnost - kapacita

excerpovat více i sborníky vysokých škol z Čech, zvláště z fakult vzdělávajících učitele. Předložený bibliografický soupis lze chápat jako poloviční personální bibliografii, tj. soupis literatury o pedagogích. Druhou polovinou jsou (nebo byly) soupisy literatury, kterou napsali oni sami. Pokud neexistují, museli by zájemci pátrat ve jmenných katalogích či v periodických bibliografiích (České knihy. Články v časopisech českých apod.).

Za obrovskou práci, kterou na tomto soupisu PhDr. Purkertová (vedoucí bibliograficko-informačního oddělení Pedagogické knihovny a osvědčená bibliografka) vynaložila, zaslouží velké uznání. Jako námět k uvážení dávám, aby byl po 10. svazku sestaven rejstřík osobností ze všech deseti svazků. (Jméno a č. sv.)

Jiří Sedlák

BRNĚNSKÝ PEDAGOGICKÝ SEMINÁŘ V MEZIVÁLEČNÉM OBDOBÍ.

***Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity.
Řada pedagogicko-psychologická I 28, ročník 1994.***

Brno, Masarykova univerzita 1996. 117 s.

□ Ústředním tématem sborníku prací členů Ústavu pedagogických věd Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně je vznik a historie Pedagogického semináře této fakulty v době mezi dvěma světovými válkami. Sborník vznikal v ovzduší oslavných akcí 75. výročí založení Masarykovy univerzity a 70. výročí založení zmíněného semináře. Autoři příspěvků tak využili příležitost ke zhodnocení přínosu jeho zakladatelské generace.

Sborník je rozvržen do tří částí: články a studie, recenze, zprávy a krátká sdělení. První (podstatná) část sborníku obsahuje sedm studií. V nejrozsáhlejší z nich: **OSOBNOSTI BRNĚNSKÉHO PEDAGOGICKÉHO SEMINÁŘE V MEZIVÁLEČNÉM OBDOBÍ**, předestírá doc. Zdenka Veselá obraz pedagogického dění mezi válkami. Je pochopitelné, že na prvním místě věnuje pozornost jeho zakladateli - prof. Otokaru Chlupovi,

který má v historii semináře nezastupitelné místo. Vlastnímu pojednání předchází biografická pasáž **Chlupova studia a první léta učitelování**, v níž je poukázáno na jeho rozsáhlé odborné aktivity. Těžiště pojednání je v části nazvané **Chlupova činnost na Masarykově univerzitě**. Protože Chlup nezůstal ve svém úsilí osamocen, obrací autorka pozornost též k Janu Uhrovi. Formálně by ovšem bylo vhodnější partie věnované Janu Uhrovi (a dalším osobnostem) osamostatnit, protože se již vymykají z rámce vymezeného názvem. Portrét J. Uhry je vykreslen v jemném odstínění všech peripetií jeho plodného života. Z nadhledu, s jakým o něm Z. Veselá vypovídá, je patrné, že o něm nepíše poprvé. Poučena historicky, rozebírá jeho stěžejní práce, přičemž nejvíce pozornosti věnuje *Základům americké výchovy*. Jejich analýzu uzavírá Uhrovými slovy: *„...americké vzory při reformě naší školy máme přijímat obezřetně*

a při jejich přejímání máme přihlížet k rozdílům kulturního prostředí, vývoje a celkových poměrů“ (s. 23). Ecce, jak soudobě zaznívá toto Uhrovo poselství! Podstatně méně prostoru (právem) věnuje Veselá dvěma Chlupovým a Uhrovým spolupracovníkům: Stanislavu Velinskému a Josefu Dvořáčkovi. Čtenář by nepochybně uvítal, kdyby autorka v návaznosti na metodologicky zralé analýzy Chlupových a Uhrových děl častěji konfrontovala jejich nazírání se současným pedagogickým děním.

J. Uhrovi je věnována i stať jeho syna doc. Borise Uhra - **JAN UHER** (s podtitulem „O svém otci ke 100. výročí“). Od historicky deskriptivního přístupu k Uhrově osobnosti, jež aplikuje Z. Veselá, se B. Uher odlišuje jak přístupem, tak dikcí. Jeho výpověď nese znaky subjektivního vidění a synovského spoluprožívání curricula vitae svého otce. S tím koresponduje i styl jeho sdělení. V konfrontaci se životem své generace vystihuje podstatu Uhrovy osobnosti: „*Směl vždy bojovat za to, čemu věřil, směl vždy otevřeně hlásat svou pravdu*“ (s. 46).

Stať B. Uhra doplňuje PhDr. Alena Schauerová krátkým sdělením **JAN UHER A JEHO FILOZOFIE VÝCHOVY**. Autorka se snaží postihnout, jak Uhrovy filozofické názory ovlivnily jeho pedagogické dílo. Škoda jen, že ani ona ve větš míře nevyužila příležitosti k tomu, aby poukázala na to, v čem je jeho dílo živé a inspirující.

Studie doc. Libora Hřebíčka soustředí svůj zájem na **METODOLOGICKÉ ASPEKTY DÍLA PŘEDSTAVITELŮ BRNĚNSKÉHO PEDAGOGICKÉHO SEMINÁŘE**. Fundovaně a s nadhledem sleduje metodologické problémy, které provázely Chlupovy a Uhrovy snahy o konstituování pedagogiky jako (moderní terminologií vyjádřeno) vědy o člověku v situaci výchovy. Autor ukazuje, že jejich usilování o spolupráci pedagogiky s ostatními společensko-

vědními obory se v podstatě kryje s voláním soudobé pedagogické teorie po interdisciplinárním řešení pedagogických problémů. V jejich díle je zřetelně formulován jeden ze základních metodologických principů současné pedagogiky (a nejen pedagogiky).

Galerii nejvýznamnějších postav profilujících brněnskou pedagogickou školu doplňuje doc. Jiří Sedlák stať **I. A. BLÁHA JAKO PEDAGOG**. Inocenc Arnošt Bláha je odborné veřejnosti znám především jako sociolog a etik. V povědomí akademické obce je však jeho jméno spojováno též s publikačními aktivitami filozofickými, politologickými, kulturologickými a pedagogickými. Sedlák jako Bláhův žák a přední znalec jeho díla postihuje vše, čím Bláha přispěl k formování brněnského pedagogického myšlení té doby. Svě pojednání rozvrhuje do dvou bloků. V prvním **I. A. Bláha - učitel** sleduje jeho učitelskou dráhu od pregraduální přípravy až k působení na Masarykově univerzitě. Ve druhé, rozsáhlejší části **I. A. Bláha - pedagogický teoretik**, těží z těch prací, v nichž Bláha promýšlel otázky výchovy z pozice filozofa (např. *Synthesa ve výchově*). Největší význam pro pedagogiku mají Bláhovy práce ze sociologicko-pedagogického pomezí (např. *Pedagogika a sociologie*). Když J. Sedlák vymezuje (v intencích A. Bláhy) sociologickou pedagogiku, dopouští se matoucího nedopatření tím, že místo „sociologická“ užil atributu „sociální“ (pedagogika). Bezpochyby jde o *lapsus calami*. Jako významově srovnatelné hodnotí i Bláhovy zásluhy o rozvoj etiky, morálky a mravní výchovy. Šíří Bláhova zájmu o teoretické otázky výchovy demonstruje na jeho pracích ke vztahu výchovy a náboženství, o učitelích, o vyučování. S vyčerpávající úplností tak dokladuje všechny Bláhovy pedagogické aktivity. Studii provází soupis bohatého pramenného materiálu (74 položek). Kriticky komparativní povahy je

rozsáhlá a obsažná stať doc. Jana Supa **PE-DAGOGICKÝ SEMINÁŘ MU A JEHO ÚČAST VE SPORECH O CHARAKTER MEZIVÁLEČNĚ PEDAGOGIKY**. Modelem při rozvrhování pojednávané problematiky jsou mu střetávající se pedagogické směry, proudy, školy a tendence. V úvodní kapitole **Vliv společenských podmínek na vývoj meziválečného školství** připomíná i národnostní a náboženské třenice, kterými byly vymezeny „mantinely“ probíhávání nových myšlenek a požadavků. 2. kapitola **Charakteristika členů Pedagogického semináře MU** ve stručnosti uvádí některé údaje o Chlupovi, Uhrovi, Velinském a Dvořáčkovi. V podstatě však pouze rekapituluje materií předchozích studií (tato recenzentova poznámka je adresována J. Supovi jako předsedovi redakční rady sborníku). 3. kapitolou **Spory o koncepci reformní pedagogiky** předjímá problematiku ostatních částí studie (kap. 4 - 8). Sup v nich prokazuje nejen dobrou znalost pramenných materiálů, ale i schopnost srovnávat rozličné postoje protagonistů jednotlivých reformních proudů. Je třeba jen litovat, že ani on nevyužil plně příležitosti k odkrývání souvislosti s dnešní pedagogickou realitou. V kapitole **Pokusné školy a diskuse kolem jejich „nové ideologie“** komentuje Příhodovu koncepci pokusných škol a výhrady jejich oponentů. Genezi idey jednotné školy sleduje v kapitole **Spory o „jednotnou školu“ se staly pro českou pedagogiku osudné**. Na střetu dvou rozdílných koncepcí ukazuje, jak si O. Chlup a V. Příhoda během oponování odkrývali „slabá místa“ svých návrhů. Těžiště studie je uloženo do 6. kapitoly - **Spory o meziválečný charakter pedagogiky**. Při své historicko-srovnávací exkurzi do meziválečných sporů funkčně využívá velkého množství literárních pramenů. Tato část stať je informačně hutná a kvalitně zpracovaná. V 7. a 8. kapitole **Positivis-**

tická pedagogika versus herbartismus a Nový proud duchovědné pedagogiky - pedagogika perennis, srovnává herbartismus s kritickými výroky F. Krejčího a V. Čermého. Nejvíce prostoru dává svému výkladu o duchovědných pedagogických proudcích. Celistvost představy o pedagogice perennis získává čtenář konfrontací s myšlením filozofů germano- a frankofonní provenience (např. F. W. Foerster a J. Maritaina). V závěru obsahově bohaté stať jsme očekávali přehledný souhrn stěžejních myšlenek.

V posledním příspěvku **PEDAGOGICKÁ VĚDECKÁ SDRUŽENÍ PŮSOBÍCÍ V BRNĚ MEZI DVĚMA SVĚTOVÝMI VÁLKAMI** doplňuje Mgr. Dagmar Hamalová čtenářovu představu o meziválečném pedagogickém usilování informacemi (jen zdánlivě) marginální povahy. Využívajíc archivních pramenů, shrmažďuje nejpodstatnější symptomatická data týkající se činnosti pedagogických asociací té doby. Jako s jejich aktivními členy se setkáváme i s předními vědeckými osobnostmi nepedagogických oborů (např. s pediatrem O. Fey-schlem nebo psychologem V. Chmelařem).

Ve sborníku je uveřejněna též jedna recenze. Dr. Milada Rabušicová zasvěceně posoudila „encyklopedický“ koncipovaný spis **COMPARATIVE EDUCATION, Contemporary Issues and Trends** (Unesco 1990), jenž přináší srovnávací studie, regionální zprávy a eseje z oblasti pedagogiky. K souboru teoretických stať jsou připojeny dvě zprávy a sdělení. Ve zprávě **Reedukace problémové mládeže** se Soňa Cpinová zabývá symptomy psychosociálních poruch tzv. problémových jedinců a odkrýváním jejich pravděpodobných příčin. Informace o struktuře a realizaci výzkumného projektu **Koncepce vysokoškolské přípravy pracovníků pro školní a profesní poradenství** přináší doc. Libor Hřebíček ve zprávě **Grantový výzkum na Ústavu pedagogických**

věd. Sborník uzavírá krátké sdělení **Na návštěvě USA**. Studentka Filozofické fakulty MU Marie Filipová rekapituluje své dojmy při pozorování práce ve dvou amerických školách (*Elementary High School*). Při pročitání sborníku jsem pojal podezření, že ne všichni autoři vzájemně konzultovali koncepci a obsah svých studií. Redakci i korektorovi též uniklo, že o Janu Uhrvi píše jeho syn Boris Uher (došlo totiž k záměně jména autora statě a jejího názvu). Omluvit toto nedopatření může snad jen shoda obou příjmení. Nejednou jsem pocítil i absenci užšího propojení výsledků tvůrčího myšlení osobností Pedagogického semináře s hledáním vyprovokovaným politickými změnami po listopadu 1989. Tedy to, v čem tkví podle mého názoru smysl veškerého historické-

ho bádání vůbec. Touto výtkou je ovšem možno směřovat i k základní ediční otázce: kdy a za jakých podmínek vydávat sborníky historického charakteru? Mním, že každá rekapitulace myšlenkového bohatství předchozích pokolení má smysl jen potud, pokud pomáhá při řešení aktuálních problémů. Závěrem několik poznámek marginální povahy: publikace z ediční řady univerzitních spisů by měly být ortograficky bezchybné (bez pravopisných, mluvnických a stylistických chyb). Odpovědnost za tyto jazykové nedostatky nenese jen autor a korektor, ale i lektori a redakční rada sborníku. Přes všechny vznesené výhrady je však zřejmé, že morální právo nést štafetu brněnského pedagogického myšlení v dalších letech má autorský kolektiv tohoto sborníku.

Vladimír Spousta

Spousta, V.: **KRÁSA, UMĚNÍ A VÝCHOVA.**

1. vyd. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Sv. 62. Brno, Masarykova univerzita 1995. 130 s.

□ Estetické výchově jsme stále mnoho dlužni, přestože v progresivní pedagogice 20. století a zvláště v alternativním školství hrála významnou roli. Také česká pedagogická teorie i praxe má v tomto směru své tradice, které nebyly dosud náležitě zhodnoceny a rozvinuty. Je proto žádoucí, aby byly hledány cesty vedoucí k jejich inovaci, které by umožnily prohloubit komplexní přístup k estetické výchově tak, aby pronikla do veškeré činnosti každého učitele a vychovatele a promítla se do výchovné práce na všech typech škol a na všech stupních naší školské soustavy. V současnosti se otázky

estetizace života a estetické výchovy stávají problematikou prioritní a velmi naléhavou, protože si nejen estetičtí pedagogové - teoretikové, ale kupodivu i laická veřejnost uvědomuje, že estetická a umělecká výchova poskytuje základnu i orientaci pro komplexní formování osobnosti.

Svou zatím poslední práci přispívá Vladimír Spousta originálním dílem k všestrannému pochopení úlohy estetické výchovy při utváření člověka. Monografie představuje závažný příspěvek k problematice, která je v pedagogice stále aktuální. Systemizuje základní poznatky, které ve svém výběru

a souboru tvoří teoretické a filozofické základy výchovy ke kráse a k umění, má však i charakter a funkci osobní (a to velmi zralé) syntézy názorů na interakci všech tří v titulu figurujících entit. Každá z oněch tří položek představuje problém sám o sobě, přičemž není snadné uchopit jejich podstaty, protože jevy samy (i jejich pojmová a terminologická reflexe) jsou značně variabilní. Autor tuto variabilitu studuje a vykládá nejen na úrovni oněch střežových pojmů, ale i ve všech relevantních dílčích aspektech. Např. velmi dobře zpracované a stručné pojednání o kýchči novátorsky reflektuje živě diskutovaný problém v kontextu současného kulturního klimatu. Na základě zásadního, jednoznačného stanoviska otevírá i další, nové otázky, které nastoluje sama sveřepá a nezdolná životaschopnost kýchče, např. otázku, proč kých - i když je estetiky a uměnovědci identifikován jako paumění - stále nachází (a to nejen v řadách lidí nekulturních a polovzdělanců) širokou odezvu. Je třeba uvítat, že zkoumání všech zmíněných obecnin autor zastřešil ještě obecnější a metodologicky cennou úvahou o problému hodnoty, normy a ideálu.

V souladu s komplexností pojednávané problematiky vychází nejen z teorie pedagogické, ale zvyrazňuje též aspekty axiologické, estetické, psychologické i další a v jejich prizmatu pak dané téma nahlíží. Struktura monografie se odvíjí z konfrontace výchovy, umění a kategorie krásna. Bohatá a logicky koncipovaná osnova díla druží k sobě šest kapitol, jimiž autor pokrývá jeho základní problémové okruhy.

Jako úvod do problematiky lze chápat první kapitolu nazvanou Vědomí souvislosti a mnohorozměrnosti, v níž autor odhaluje složitost vazeb mezi subjektem, objektem (uměleckým dílem) a referenčním rámcem, v němž se dílo i recipienti nacházejí. Naznačená složitost komunikace mezi subjektem

a objektem předznamenává v autorově pojetí také problematiku vnímání, prožívání, chápání a hodnocení uměleckého díla i otázky rozhodujícího významu krásy, dobra a pravdy v systému axiologické výchovy. Kategorii krásna proto zkoumá v hodnotovém systému člověka i v hodnotové orientaci výchovy, a to se zvláštním zřetelem k hodnotám estetickým, etickým i noetickým. Hodnoty jako „kategorizované duchovní síly“ udržující rozvoj lidstva jsou dle autora odrazem potřeb, přání, tužeb a ideálů lidí. Vývoj hodnot a jejich dynamika pramení z napětí mezi konkrétními osobními potřebami v úloze hodnot a potřebami nadosobními, nadčasovými a abstraktními, které mají podobu potřeb - hodnot - ideálů. V návaznosti na probíhající změny životního stylu zaznamenává posun v hodnotové soustavě a vymezuje čtyři typy hodnotových orientací. V pohledu realistického typu na svět se přimlouvá za aktivitu, smysluplnou tvořivou práci a kombinaci povinnosti a seberealizace.

V kapitole Krása a výchova se zamýšlí nad základní estetickou kategorií krásy jako estetickým pojmem, který lze chápat subjektivisticky i objektivisticky. Zkoumá, co se děje s člověkem ve styku s uměním a krásou, a obhlíží tento vztah ve velkém časovém rozsahu.

Ve čtvrté kapitole propojuje pohled na umění a výchovu a zabývá se funkčností umění. Podle převažující orientace vyčleňuje personální a sociální funkce umění a seskupuje je do čtyř samostatných bloků. Pojetí, rozvržení a klasifikaci těchto funkcí považujeme za vědecky přínosné; podnětné pohledy však přináší i kapitola pojednávající o recepci a hodnocení uměleckého díla, poněvadž v obou případech autorovy teoretické úvahy vyúsťují v konkrétní závěry. Zvláštního ocenění zasluhuje podkapitola J. A. Komenský a výchova uměním, protože

poukazuje na některé aktuální myšlenky Komenského v této oblasti.

Jádrum čtvrté kapitoly je zamyšlení nad významem umění v životě jednotlivce a společnosti. Domnívá se, že desintegrační proces ve všech oblastech umění kulminuje právě v současnosti. Je to dáno tím, že lidé na konci 20. století si přestávají rozumět, přestávají se chápat. Proč se však přestávají chápat? Narůstají mezi lidmi rozdíly a odlišnosti? A v jaké oblasti? V biologické určitě ne. Tedy v sociálně-ekonomické, když vztahy mezi lidmi jsou dle autora redukovány hlavně na transakci. Nesnášenlivost sociální, náboženská, nacionální a etnická je příčinou, nebo plodem těchto rozdílů? Myslím si osobně, že komunikační problémy jsou dány faktory hmotné a duchovní kultury, jejíž pracovní a spotřebitelská stránka doznala nesmírných diferencí v míře i kvalitě.

S desintegrací spojuje Spousta charakteristiku postmoderního umění. To se vyznačuje ignorancí přírodní a přirozené reality, kdy současně je zdání a smyšlenka považována za skutečnost a skutečnost je vydávána za přelud. Umění je hrou pro sebe samu, není ukotveno v univerzální filozofické doktríně ani v náboženském dogmatu, jeho interpretace je možná z kteréhokoliv úhlu názírání, a proto nejsou známa ani kritéria hodnocení a umělci mohou své výtvořiny vydávat za projekci sebe nezávisle na tom, zda taková projekce bude mít příjemce. Postmoderně ovšem nastavuje obraz naší současnosti. Dnešní člověk nechce vidět neutěšenou realitu, a tak sní a chce si hrát jako dítě. Nemá víru a nechce být druhými hodnocen, chce být sám se sebou a svým často absurdním myšlením; nechce, aby o jeho „duševní chorobě“ věděli jiní, nechce je v dialogu nakazit svou kognitivní bezradností, v níž spočínul mimo jiné zásluhou současného vědeckého poznání i v důsledku vlastních životních zkušeností.

Proto je i recepcí uměleckého díla složitější než dříve a kýč je obtížnější identifikovat. Proměny obojího sleduje Spoustovo dílo systematicky, stejně pečlivě je však zvažováno vše v celé publikaci, která je již tradičně opatřena schémata, přehledy a tabulkami, prozrazujícími osobitou klasifikační invencí autora. Jímí zvýrazňuje své myšlenky a jejich postavení ve zvoleném systému a posiluje tím i vědomí souvislosti, což přispívá k názornosti a jasnosti celé práce.

Spoustovo úctyhodné dílo je uzavřeno pojednáním o osobnosti učitele uměnovýchovné specializace, v níž autor spatřuje hlavního garanta pedagogické úspěšnosti každého estetickovýchovného systému a východisko každého (specifického i nespecifického) komunikačního procesu. Při portrétování profilu učitele uměnovýchovného předmětu vychází z analýzy osobnostních rysů, které dotvářejí syntetickou povahu učitelské profese. Za její integrující složku považuje kreativitu založenou na imaginativních a fantazijních schopnostech učitele a v této souvislosti pak zdůrazňuje význam rozvoje tvořivých sil v průběhu kvalitní graduální přípravy učitelů. Tyto partie tak díky své inspirativnosti a věcnosti nejenže obohacují pedeutologickou literaturu novými postřehy, ale mohou být užitečné i pro práci v terénu.

Hluboký a zasvěcený ponor do problematiky autorovi umožňuje přehled po domácí i cizojazyčné literatuře a bohaté zkušenosti pedagoga praktika, teoretika i experimentátora. Přestože k uvedené literatuře by bylo možno nepochybně dodat mnoho dalších titulů, autor uvážlivě vybírá, přičemž se nevyhýbá ani produkci minulých desetiletí, jež přinesla řadu prací poznamenaných ideovou jednostranností. Je si vědom toho, že ani takové práce nelze v zájmu vědecké objektivity opomenout. Čtenáři vychází vstříc při jejich rozřazení: odděleně uvádí literaturu

monografickou, sborníkové studie a v přís-
ném výběru i nejvýznamnější časopisecké
statě. Odborné veřejnosti tím usnadňuje
orientaci v seznamu literatury a vyhledá-
ní určitého literárního pramene. Některé slo-
žitější otázky, širší souvislosti a spojitosti
marginálního charakteru vysvětluje v Po-
známkách. Přehled a rychlou orientaci v tex-
tu usnadňuje jmenový rejstřík.

Recenzovaná kniha se vyznačuje vědec-
kou akribií, ale též autorovým zaujetím pro
estetické hodnoty života a výchovy. Proto-
že se zabývá problematikou, která byla tota-
litním režimem silně narušena, má svým syn-
tetizujícím pohledem do sféry hodnot a hod-
notových orientací v současné době význam

i pro demokratizaci našeho společenského
a politického života vůbec a výchovy zvlášt'.
Svémi cennými závěry je s to oslovit jak teo-
retiky, tak širší učitelskou veřejnost - zvlášt'
tě praktiky operující v této oblasti; zde by
mohla pomoci sofistickaci pohledů na pro-
blémy estetické a umělecké výchovy, a tím
i inovaci každodenní výchovné a vzděláva-
cí praxe. Představuje potřebný pokus o syn-
tému v oblasti, ve které novodobý člověk čas-
to hledá záchranu myšlenkové integrity
a etického existování. Je určena lidem pře-
devším vzdělaným, přemýšlivým, hledajícím
těch několik málo opěrných bodů relativních
noetických jistot, které se ještě v dnešním
„malomocném“ světě vyskytují.

Ivan Šmahel

Drapela, V. J.: **PŘEHLED TEORIÍ OSOBNOSTI.**

Praha, Portál 1997. 175 s.

□ Profesor Victor J. Drapela je v naší po-
radenské veřejnosti dobře znám především
svým osobním působením v postgraduální
přípravě výchovných poradců. Měli jsme
možnost setkat se s ním na několika semi-
nářích, které připravil se svou manželkou
Gwen Drapelovou pro pracovníky poraden.
Znají ho též studenti postgraduální přípravy
výchovných poradců i další studenti peda-
gogické fakulty, kterým přednáší při svých
návštěvách v České republice, i členáři skript
zabývajících se teoriemi poradenství, které
pod jeho redakcí připravilo poradenské od-
dělení katedry pedagogické a školní psycholo-
gie PedF Univerzity Karlovy. Koeditorem
těchto skriptů doc. Vladimír Hrabal i další pra-
covníci oddělení pravidelně konzultují s pro-
fesorem Drapelou další rozvoj přípravy vý-

chovných poradců. Jeho zkušenosti a názo-
ry zůstávají od počátku organizování této vý-
uky katedrou pedagogické a školní psycholo-
gie výrazným přínosem pro rozvíjení její
činnosti. Zvláště významnou pomocí pro
nové začátky přípravy výchovných poradců
představoval jeho štědrý dar odborné litera-
tury, která po roce 1989 tolik chyběla. Nyní
dostáváme do rukou učebnici, kterou napsal
pro studenty výchovného poradenství ve
Spojených státech.

Přehled teorií osobnosti byl připraven pro
studenty jiného systému studia a rovněž
funkce výchovného poradce na amerických
školách se podstatně liší od možností a kom-
petencí našich výchovných poradců. Přesto
jde o publikaci, která i v našich podmínkách
může být užitečná.

Přináší přehled teorií osobnosti autorů u nás známých i méně známých. Mezi známější patří S. Freud, C. G. Jung, A. Adler, E. From, C. R. Rogers nebo V. E. Frankl. S pojetím osobnosti u těchto autorů se studenti i další zájemci mohou seznámit přímo prostřednictvím jejich děl přeložených do češtiny. Ale i v tomto případě pomůže seznámení s obecnými rysy pojetí osobnosti jednotlivými autory k lepší orientaci v často složitém a rozsáhlém textu. Přínosem Drapelovy učebnice je rovněž seznámení s řadou jmen, která možná znají odborníci, např. K. Horneyová, J. Dollard, N. E. Miller nebo K. Goldstein, jindy se jedná o autory hojně citované, v češtině však zatím prakticky nedostupné. Mezi ně patří především E. Erikson, K. Lewin, A. H. Maslow nebo R. B. Cattell.

Výklad jednotlivých teorií osobnosti je uveden obecnějším výkladem o dynamickém pojetí osobnosti a vztahu mezi teoriemi osobnosti a teoriemi poradenství. Každá kapitola věnovaná jednotlivému autorovi nebo směru je uvedena krátkým životopisem autora nebo autorů teorie. Drapela totiž vychází z předpokladu, že životní zkušenosti autorů jsou podstatné nejen pro formulování jejich teorie, ale i pro pochopení teorie samotné. Jednotlivé kapitoly jsou rozsahem rozdílné a je zřejmé, že do výběru toho podstatného z každé teorie se promítá pojetí autora učebnice. Přesto výklad poslouží jako základní orientace o té které teorii či směru. Přes snahu o jednotné uspořádání jednotlivých kapitol se to vždy zcela nedaří; například kapitola o fenomenologii a existenciu-

lismu je jistě informativní, neobsahuje však ucelenou teorii osobnosti v tom smyslu, jak je tomu v ostatních případech.

V závěru publikace Drapela celkově shrnuje teorie osobnosti, což je u oboru tak diferencovaného co do směrů a pojetí zcela jistě užitečné. Zajímavé je zde Drapelovo doporučení eklektického přístupu k teoriím osobnosti, které vychází z jeho praktických zkušeností psychologického poradce i dlouholetého učitele výchovných poradců. Knihu doplňuje kapitola o současném psychologickém poradenství.

Učebnice *Přehled teorií osobnosti* je určena studentům výchovného poradenství, užitečná může být i studentům učitelství, výchovným poradcům a učitelům. Vzhledem k tomu, že je určena především studentům výchovného poradenství, je ve výkladu jednotlivých teorií uvedeno, jakým způsobem se daná teorie v poradenské praxi může obrážet a být užitečná. Zde je na místě poznámka, že s ohledem na různost autorů je leckdy nesnadné tento vztah najít. Z didaktického hlediska jsou užitečné otázky uvedené na konci každé kapitoly. Odpovídají hlavnímu úkolu, který si Drapela v této práci klade, totiž - aby sloužila jako učební text pro efektivní přípravu studenta ke zkouškám. Proto zde najdeme i nezvyklý návod jak učebnici používat a obecné schéma jednotlivých kapitol. Hlubšímu zájemci nabízí odkazy na další literaturu jak samotného představovatele autora, tak i o něm. Navíc jsou zde uvedeny nejen odkazy na literaturu původní a překladovou, ale i českou.

Zuzana Hadj Moussová

Arnold, R. - Lipsmeier, A.: **HANDBUCH DER BERUFSBILDUNG.**

Opladen, Leske + Budrich 1995. 535 s.

☐ Recenzovaná publikace nazvaná „Příručka odborného vzdělávání“ je obsáhlým více než 500stránkovým přehledem aktuálního stavu odborného a dalšího vzdělávání v Německu, samozřejmě v kontextu vývoje v ostatních zemích, zejména Evropské unie. Je to po mnoha letech první německy psaná encyklopedie, která se komplexně zabývá teoretickými, školskopolitickými, didakticko-metodickými a obsahovými aspekty moderního odborného vzdělávání.

Na jejím zpracování se podílely téměř všechny německé katedry pedagogiky odborného vzdělávání, autory jednotlivých kapitol jsou renomovaní odborníci. Základní koncepci publikace vytvořili profesori Rolf Arnold z univerzity v Kaiserslauternu a Antonius Lipsmeier z univerzity v Karlsruhe a zároveň se stali jejími vydavateli.

Publikace shrnuje (v sedmi kapitolách obsahujících 40 samostatných příspěvků) v koncentrované formě dosavadní vědecké poznání k základním otázkám a problémovým okruhům odborného vzdělávání. I svým celkovým vybavením - obsáhlými odkazy na další literaturu, jmenným a věcným rejstříkem - umožňuje čtenáři jak velmi dobrou základní orientaci, tak poměrně podrobné seznámení s jednotlivými problémy včetně inspirace pro další studium. Vzhledem k tomu je určena širokému okruhu zájemců o odborné vzdělávání, od studentů, učitelů odborných škol až po výzkumné pracovníky.

Východiskem pro strukturaci problematiky odborného vzdělávání je v této publikaci pojem **didaktické jednání** (*didaktische Handeln*) a **pedagogika orientovaná na jednání** (*Handlungsorientierten Berufspä-*

dagogik) je tedy jejím koncepčním základem. Autoři vymezují základní kategorie takto pojaté pedagogiky odborného vzdělávání, které mají význam pro uspořádání, koncepci i realizaci odborného vzdělávání. K nim patří např. **vzdělání, práce, podnik, povolání, kvalifikace**. Na základě těchto kategorií byla pak také definována hrubá struktura recenzované publikace.

Vedle vymezení těchto kategorií jsou v první kapitole diskutovány také hodnoty a normy uplatňované v odborném vzdělávání a je zde vysvětlena podstata **orientace na jednání** v odborném vzdělávání. Samostatný příspěvek je věnován problematice **uspořádání práce a techniky** (*Gestaltung von Arbeit und Technik*), kde se diskutuje, do jaké míry je odborné vzdělávání závislé na vývoji v oblasti práce a techniky.

Druhá kapitola je **věnována adresátům odborného vzdělávání** (*Adressatenorientierung*). Nejde přitom jen o mladé lidi se specifickými charakteristikami v západní a východní části země, ale i o dospělé a jejich různé skupiny v procesu dalšího vzdělávání. Je zde věnována pozornost vztahům občanského a pracovního života v různých fázích biografie člověka, a to se zřetelem k rozdílům mezi muži a ženami, k rasové a národní příslušnosti i k sociálním a jiným individuálním determinantám celoživotního kvalifikačního procesu.

Třetí kapitola se zabývá problematikou **kompetencí a kvalifikací v odborném vzdělávání** (*Kompetenzen und Qualifikationen*). Diskutují se otázky vztahů vzdělávacího systému a systému zaměstnání, segmentace pracovního trhu a jejich důsledků

pro odborné vzdělávání a zaměstnání. Samostatná část je věnována změnám v ekonomice, technice a organizaci práce a vývoji kvalifikační struktury v sektoru výroby i služeb od 60. let do současnosti. Další část této kapitoly se pak zabývá zprostředkováním odborných kompetencí v procesu odborného vzdělávání, rozvojem tzv. klíčových kvalifikací a organizací dalšího vzdělávání včetně modelu tzv. učičho se podniku.

Čtvrtá kapitola je zaměřena na obsah učování a učení (*Lehr- und Lerninhalte*) v odborném vzdělávání. Pojednává se v ní o kurikulární strukturu a základních principech konstrukce kurikula. Autoři analyzují základní přístupy k výběru a uspořádání cílů a obsahu odborného vzdělávání podle

- struktury jednotlivých vědeckých disciplín,
- sekvencí pracovních situací,
- potřeb individuálního žáka a rozvoje jeho osobnosti.

Za nejvýznamnější inovační aspekt, který se promítá v současné době do konstrukce kurikula odborného vzdělávání, považují pak učení orientované na jednání a zájem o rozvoj klíčových kvalifikací. Dále je čtvrtá kapitola věnována didaktice obchodně-správního a řemeslně-technického odborného vzdělávání, kterými se zabývají samostatné příspěvky. Stejně tak je podrobně rozebrán problém všeobecně vzdělávacího obsahu a učení o životním prostředí v odborném vzdělávání.

Pátá kapitola analyzuje procesy zprostředkování a osvojování v odborném vzdělávání (*Vermittlungs- und Aneignungsprozesse*) v kontextu učení a práce, resp. profesní socializace. Požadavky na vzdělávání vyplývající ze zavádění nové techniky, nových materiálů i ze změn v oblasti organizace práce a struktury pracovních úloh ovlivňují koncepci, organizaci i metody odborného vzdělávání. V této velmi rozsáhlé

kapitole jsou v samostatných příspěvcích podrobně rozebrány vedle metod odborného vzdělávání ve škole i nové metody vzdělávání v podniku a v rámci jiných mimoškolních vzdělávacích aktivit včetně role učitele v nich. Dále je věnována pozornost procesům učení v rámci dalšího vzdělávání, specifické motorického učení a možnostem využití multimediálního učení.

Šestá kapitola se zabývá **rámčovými podmínkami** (*Rahmenbedingungen*) fungování odborného vzdělávání. Autoři jednotlivých příspěvků analyzují organizační a legislativní vymezení systému odborného vzdělávání v SRN, a to jak duálního systému učňovské přípravy, tak i systému dalšího vzdělávání. Zabývají se politikou odborného vzdělávání v kontextu celkové politiky a dějinami odborného vzdělávání v SRN. Velká pozornost je věnována též situaci a perspektivám odborného vzdělávání v rámci Evropské unie, což z zásadně ovlivňuje základní linie rozvoje odborného vzdělávání v SRN.

Poslední, sedmá kapitola je věnována problematice **výzkumu odborného vzdělávání** (*Forschung zur Berufsbildung*). Vedle základních teoretických přístupů k výzkumu odborného vzdělávání jsou diskutovány jednotlivé výzkumné oblasti, jako je např. výzkum učení a vyučování, výzkum trhu práce, výzkum kvalifikací. Samostatný příspěvek je věnován výzkumu realizovaném ve Spolkovém ústavu pro odborné vzdělávání (*Bundesinstitut für Berufsbildung*), který je v SRN ze zákona odpovědný za rozvoj odborného vzdělávání v duálním systému a který zajišťuje kooperaci státu a soukromého sektoru v této oblasti.

Z popisu jednotlivých kapitol a příspěvků vyplývá, že recenzovaná publikace poskytuje svým teoretickým záběrem a tematickou šíří skutečně reprezentativní představu o problematice odborného vzdělávání. I když jsou některé příspěvky vázány na si-

tuaci v SRN (např. organizační a legislativní podmínky), podává publikace jako celek obecně platný přehled o základních aspektech současného poznání problematiky odborného vzdělávání a lze ji doporučit všem zájemcům, kteří se zabývají výzkumem i praxí odborného vzdělávání u nás. V našich podmínkách se totiž můžeme zatím setkat pouze s pracemi, které se zabývají dílčími aspekty odborného vzdělávání bez potřebného zobecnění a vazeb na potřeby zaměst-

naneckého systému a sféry práce jako takové. Takto systematicky pojatá publikace mohla totiž vzniknout pouze v zemi, kde je díky tradici odborného vzdělávání dlouhodobě rozvíjena i pedagogika odborného vzdělávání jako relativně samostatná a ucelená pedagogická disciplína na katedrách univerzit, v samostatných zemských ústavech i ve Spolkovém ústavu pro odborné vzdělávání v Berlíně.

Olga Kofroňová

**Pol, M. - Rabušicová, M. (red.):
SPRÁVA A ŘÍZENÍ ŠKOL: RADY ŠKOL
V MEZINÁRODNÍ PERSPEKTIVĚ.**

Brno, Paido 1996. 129 s.

□ Jedním z kardinálních, komplexních a současně nejkontroverznějších problémů v řízení a správě škol u nás je zřizování rad škol, jejich fungování a účast na rozhodování. V množství problémů, úkolů a změn, které na školy doléhají, chybí nezřídka ochota i chuť věnovat jim náležitou pozornost. V našich podmínkách jsou novým prvkem a navíc tedy chybí zkušenosti. Podívat se do zahraničí a seznámit se s poznatky, které se zde během delšího fungování rad škol nashromáždily, může být užitečné. Tento zájem realizovali dva zkušení autoři z brněnské filozofické fakulty, pracovníci Ústavu pedagogických věd.

V recenzované publikaci prezentují výsledky mezinárodního projektu, jehož účastníky byli pedagogové ze zemí západní Evropy a Severní Ameriky. Sami redaktoři přispěli autorsky do publikace kapitolou o České republice a obohatili ji o přehledovou úvodní a závěrečnou srovnávací a hodnotící kapitolu.

Úvodní kapitola postihuje základní východiska a trendy v řízení a správě škol, obecné trendy a způsoby hledání adekvátního řešení problémů spojených s decentralizací a deregulací řízení škol, s podporou školní autonomie a posilováním uplatňování participativního principu ve vzdělávací politice. Poukazuje se zde v širším sociopolitickém kontextu na specifika přístupů k radám škol v příslušných zemích, která jsou v následujících kapitolách více či méně explicitně postižena jednotlivými autory.

V kapitole o radách škol v **kanadské provincii Alberta** autorky **V. Bohac Clarke** se poukazuje na kontroverznost nově vzniklých rad škol, na nebezpečí politické indoktrinace a na obtíže spojené s plněním jejich demokratizační funkce. V mnoha ohledech jsou problémy blízké našim. **M. Burlingame** postihuje odlišnost funkcí školských rad v **USA**, které v pluralitním prostředí jsou považovány za nástroj státní

kontroly a garanta dodržování vzdělávacích standardů. Ve studii **Johna Sayera** je zvláště cenný historický pohled na vznik a vývoj rad škol v **Anglii a Walesu** a důraz na hledání rovnováhy mezi státem a církví, centrem a lokalitou, mezi školou a rodiči. Příspěvek **Nielse Clausena z Dánska** přináší poučení a bohaté informace o tom, jak trvalé úsilí o uplatnění demokratického principu a zajištění rovnosti vzdělávacích příležitostí posiluje participaci širokého spektra subjektů na rozhodování v jednotlivých typech škol. V kapitole o **Nizozemsku**, jejímž autorem je **Peter Karstanje**, vyniká pro danou společnost charakteristické úsilí o hledání konsenzu mezi sociálními skupinami, náboženskými denominacemi a státem. Tradiční úsilí o rovnováhu mezi principem svobody zakládání škol a státní podporou všem typům škol je podstatným rysem a zárukou prestiže rad škol v této zemi. **Rakouské** podobě rad škol („školní fóra“, „výbory školní pospolitosti“) věnují pozornost **M. Schratz** a **N. Steiner-Löffler**. Autoři si všímají také nezbytnosti existence a fungování „podpůrných“ struktur, v nichž spatřují možnost realizace participativního principu.

Všechny příspěvky ukazují, že přes rozdílnou tradici a odlišnosti v sociopolitickém kontextu se posiluje autonomie školy, která se stává průsečíkem vertikální a horizontální struktury řízení. Progresivními tendencemi je: a) získání rozhodovacích pravomocí a větší ekonomické samostatnosti škol, b) posilování vlastní odpovědnosti a vnitřního hodnocení činnosti škol v oblasti pedagogické a personální i ve vztahu k místní komunitě.

Kapitola o radách škol v ČR z pera **M. Pola** a **M. Rabušicové** má v publikaci dvojí funkci: a) doplňuje případové studie o jednotlivých zemích, b) má cenu samostatné kriticko-analytické studie. Rekapituluje historický vývoj správy a řízení škol u nás

od r. 1918 do současnosti, postihuje východiska řešení současné situace v kontextu transformačního procesu ve vzdělávání, včetně přehledu návrhů a legislativních opatření po r. 1989. Nepostrádá ani hodnocení reálného stavu a zdrojů kontroverzí, naznačuje možná řešení perspektivní. V **závěrečné kapitole** se autoři pokusili o kritické zhodnocení a shrnutí klíčových problémů rad škol a možných důsledků jejich řešení v mezinárodní perspektivě se zvláštním zřetelem k našemu domácímu kontextu.

Recenzovaná publikace je cenná již volbou samotného tématu. Má vysokou informační hodnotu: prezentuje údaje, poznatky a zkušenosti, které u nás dosud nebyly publikovány v komplexní, systematické a komparativní podobě. Záslužné je úsilí editorů vytvořit komparativní publikaci, založenou na ekvivalentních kategoriích, jednotném konceptuálním a strukturálním rámci pro dílčí studie jednotlivých zemí. Pěče editorů o jazykovou a terminologickou přesnost se projevuje v kultivovaném překladu zahraničních kapitol a v poznámkách, vysvětlujících jevy a termíny pro čtenáře nové nebo méně známé. Vystižením dynamiky proměn rad škol, identifikací trendů, jejich kontroverznosti a důsledků orientuje publikace čtenáře ke kritickému vnímání a hodnocení. Varuje jej před zjednodušenými úvahami o možném napodobování či přejímání cizích modelů. Závažný je podíl editorů na konstituování komplexnějšího přístupu ke zkoumání oblasti nové, často chápané úzce, spíše jako „zapojení veřejnosti do spolupráce se školou“.

Mezinárodní komunikace, srovnávání a transfer informací při hledání a rozhodování o vzdělávací politice je zcela legitimní postup ve vyspělých zemích. Je zásluhou editorů, že zvolili tak závažné téma, jako jsou rady škol, a metodologicky přínosně vytvořili originální komparativní publikaci přes-

to, že autoři jednotlivých kapitol volí různý úhel pohledu a rozdílné šíře záběru zkoumaného pole. V závislosti na své zkušenosti i na výběru priorit, které odpovídají geopolitické pozici, politickému a sociálnímu modelu státu i modelu vzdělávací politiky, postihují tak širokou škálu variant řešení vztahu stát - škola - veřejnost, který je v proble-

matice rad škol nesporně klíčový. Publikace může významně inspirovat další úvahy o řešení tohoto problému v našem prostředí a nelze než ji doporučit nejen odborníkům, učitelům a studentům, ale také představitelům vzdělávací politiky a pracovníkům školské administrativy.

Eliška Walterová

Z NOVINEK NAKLADATELSTVÍ PORTÁL

Werner Kirst, Ulrich Diekmeyer: Trénink tvořivosti. Hry a cvičení pro děti i dospělé. Každý člověk je tvořivý. Mnohdy však převažují okolnosti, které jeho tvořivost zatlačují do pozadí. Autoři publikace chtějí přispět k tomu, abychom dokázali najít cesty k rozvoji tvořivosti, a proto nabízejí 68 cvičení tvořivosti a navíc šest skupinových her. Na konci knihy je uveden přehled patnácti aspektů lidské tvořivosti. U každého z nich je seznam cvičení, která příslušný aspekt tvořivosti rozvíjejí. Soubor námětů pro trénink tvořivosti ocení učitelé, vychovatelé a především ti, kdo chtějí rozvinout svou vlastní kreativitu. 125 s.

Marvin Pasch et al.: Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině. Učitelům, kteří usilují o aktivní přístup k vyučování, a studentům pedagogiky publikace pěti odborníků Eastern Michigan University podává přehled nejmodernějších přístupů, metod, otevřených otázek a potřebných dovedností spojených s aktivním vytvářením kurikula, realizací vyučování a zlepšováním klimatu třídy na základních a středních školách. V čtivě psané publikaci najdete příklady, cvičení, schémata, obrázky atd. 416 s.

George C. Lorbeer, Leslie W. Nelsonová: BIOLOGICKÉ pokusy pro děti. Soubor návodů pro přírodovědné pokusy a cvičení si nečiní zvláštní nároky na materiál a prostor. Náměty jsou rozděleny do skupin podle tématu zkoumané problematiky (rostliny, živočišné, lidské zdraví a ekologie). Lze je využít při výuce biologie na druhém stupni ZŠ, např. jako úvodní činnost, při níž si děti samy zjistí či ověří vyučované skutečnosti. Mnohé z těchto činností lze použít i na prvním stupni ZŠ v prvouce. 197 s.

George C. Lorbeer, Leslie W. Nelsonová: FYZIKÁLNÍ pokusy pro děti. Publikace je velkým souborem návodů pro fyzikální i některé chemické pokusy a cvičení. Fyzikální pokusy a činnosti jsou rozdělené podle témat zkoumané problematiky (hmota, energie, vesmír, letectví). Nabízené činnosti možná potřebují více času než obvyklý výklad, učiní však vyučování přírodních věd na ZŠ efektivnějším. Mohou je využívat i rodiče, kteří chtějí pomoci svému dítěti pochopit problematiku přírodních věd. 220 s.